

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

STRATEGIA WDRAŻANIA SIGNWRITING,

„INNOWACYJNE PROGRAMY NAUCZANIA SZANSA NA AWANS EDUKACYJNY”

Projektodawca: Centrum Zespołów Analityczno-Strategiczných Sp. z o.o.
Partner: Polski Związek Głuchych

Spis treści:

1. UZASADNIENIE	2
2. CEL WPROWADZENIA INNOWACJI	7
3. OPIS INNOWACJI, W TYM PRODUKTU FINALNEGO	9
4. SPOSÓB SPRAWDZENIA, CZY INNOWACJA DZIAŁA	15
5. STRATEGIA UPOWSZECHNIANIA	18
6. STRATEGIA WŁĄCZANIA DO GŁÓWNEGO NURTU POLITYKI	20
7. KAMIENIE MIŁOWE II ETAPU PROJEKTU	22
8. ANALIZA RYZYKA	24
9. O AUTORZE STRATEGII	26
10. BIBLIOGRAFIA	28
11. SPIS ZAŁĄCZNIKÓW	29

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

1. Uzasadnienie

We współczesnym świecie media odgrywają coraz silniejszą rolę, leżą u podstaw społeczeństwa informacyjnego i gospodarki opartej na wiedzy. Medioznawcy podkreślają deterministyczną rolę mediów w rozwoju cywilizacji, postępie społecznym, technicznym i ekonomicznym. Twórcy idei społeczeństwa informacyjnego (Bell, MacMuchan, Toffler i in.) zauważają, że rozwój cywilizacji był możliwy dzięki coraz doskonalszym formom komunikowania się i rozwojowi mediów. Milowym krokiem na drodze rozwoju cywilizacji był wynalazek pisma. B. Siemieniecki dzieli dzieje cywilizacji na trzy okresy: epokę języka mówionego, epokę języka pisanego i epokę języka elektronicznego¹. Wynalezienie pisma umożliwiło ludziom utrwalanie dziedzictwa i zdobywanej wiedzy, pchnęło rozwój cywilizacji na nowe tory, dało ludziom możliwość gromadzenia i przechowywania informacji. Pismo stało się swoistym przedłużeniem pamięci pozwoliło na przesyłanie i gromadzenie wiedzy. Jest i było główną siłą kulturotwórczą pozwalającą na tworzenie *archiwum doświadczeń*. Wynalazek pisma pozwolił na: przechowywanie i utrwalanie informacji, tworzenie literatury, wielokrotne odtworzenie informacji, kodyfikowanie informacji i ich gromadzenie, przez co łatwiejsze i pełniejsze przetwarzanie, przesyłanie wiadomości na odległość. Pismo pozwoliło na konfrontowanie myśli jednej osoby z myślami czytającego, co wpłynęło na rozwój i tworzenie się myślenia logicznego i analitycznego². Pismo wpłynęło na rozwój intelektualny i umysłowy ludzi zwiększając możliwości korzystania z zasobów kulturowych i zwielokrotniając ilość wytwarzanej wiedzy i tempo jej przetwarzania (Siemieniecki). Pismo pozwoliło też na rozwój zindywidualizowanego uczenia się i samorozwoju będąc podwaliną współczesnych systemów edukacyjnych. Co ciekawe pismo zmieniło dominujący receptor odbioru informacji ze słuchowego na obrazowy. Jest to podstawowa droga odbierania informacji przez osoby niesłyszące, tym bardziej dziwi brak ugruntowanego systemu notacji języka Głuchych. Osoby niesłyszące posługując się receptorem obrazowym w procesie komunikacji zasługują, aby mieć łatwy i wygodny sposób notacji swojego języka. Właśnie na takie zapotrzebowanie odpowiada SignWriting. Dziś SW będący na etapie tworzenia, testowania, udoskonalania i popularyzacji daje szansę pełnego rozwoju kulturowego społeczności Głuchych. Do tej pory pomimo dużej energii i zaangażowania organizacji trzeciego sektora, uczelni wyższych, naukowców, osób działających na rzecz osób Głuchych, nie udało się w zadawalającym stopniu spopularyzować (odkryć) pisma w grupie rodzimych migających (*native signers*). Aby nadrobić zapóźnienie, liczone w tysiącach lat, zapisu języka migowego względem języków fonicznych potrzeba wielu prac badawczych i rozwojowych, a także intensywnej promocji i popularyzacji SignWritingu. W niektórych krajach (USA, Brazylia, Niemcy, Belgia, Arabia Saudyjska, Dania) trwa popularyzacja SignWritingu, jest on nauczany w szkołach dla niesłyszących. Niestety nie jest on powszechnie używany ani w środowiskach głuchych, ani w nauczaniu języka migowego osób słyszących. W Polsce jest

¹ *Pedagogika medialna, podręcznik akademicki*, pod red. B. Siemieniecki, PWN, Warszawa 2007, s. 17.

² Tamże, s. 18 – 21.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

przedmiotem nauczania jedynie na studiach podyplomowych *Polski Język Migowy* na Uniwersytecie Warszawskim.

W Polsce około 45-50 tysięcy a osób żyje z uszkodzonym słuchem w stopniu znacznym i głębokim³. Natomiast osób z uszkodzeniem słuchu w stopniu umiarkowanym może być w Polsce nawet 900 tysięcy osób (liczba ta nie obejmuje osób z lekkim uszkodzeniem słuchu)⁴. W samej Małopolsce liczbę osób z uszkodzonym słuchem szacuje się na 200 tysięcy osób. Jednak jak zauważają autorzy raportu: *Raport SIGNALL 2 - część polska*, osoby z uszkodzeniem słuchu w grupie osób niepełnosprawnych stanowią niewielki odsetek (według danych GUS z 2004 r. jest to 8,3% ogółu zbiorowości osób niepełnosprawnych⁵). Wpływa to na słabe zainteresowanie problematyką osób słabo słyszących i niesłyszących. O problemach osób niepełnosprawnych często mówi się w mediach, podejmowane są inicjatywy na szczeblu krajowym jak i samorządowym, które mają na celu niwelowanie barier architektonicznych, przeszkadzających osobom z uszkodzoną motoryką ciała integrację społeczną. Natomiast stosunkowo rzadko w mediach eksponowane są informacje na temat problemów osób Głuchych. Osoby niewidome posiadają wydawnictwa, publikacje, książki w języku brajla. Istnieje także duża świadomość społeczna istnienia tego języka. Osoby Głuche dysponują bardzo znikomą literaturą wydaną w języku migowym i jeśli chcą czytać, muszą to robić w języku dla nich obcym (język polski, w przypadku osób niesłyszących traktowany jest jak język obcy). W Polsce periodycznie wydawane jest czasopismo *Świat Ciszy* poświęcone problematyce Głuchych, jednak nie jest to publikacja wydawana w języku migowym, teksty pisane są wyłącznie w języku polskim, a problematyka SignWritingu była poruszana sygnałnie (Długołęcka). Niestety Głusi wciąż są postrzegani przez słyszących Polaków, tylko jako grupa osób niepełnosprawnych, jako inwalidzi słuchu. Ich kalectwo, według słyszących polega nie tylko na braku słuchu, ale na braku mowy. Głusi cudzoziemcy, jak nazywają społeczność osób niesłyszących wybitni polscy naukowcy, znawcy tematu, posiadają swój pierwotny (rdzenny) język. Niestety w Polsce wciąż język migowy nie jest traktowany jak pełnoprawny język (Grzesiak). *Projekt założeń do projektu ustawy o języku migowym i innych środkach wspierania komunikowania się* z dnia 29 lipca 2010 roku zakłada daleko idące zmiany w zakresie. Język migowy ma być zgodnie w wytycznych UE językiem urzędowym. Jest to ważne, gdyż dla osób niesłyszących jest on pierwszym i naturalnym językiem jakim się posługują⁶. Opanowanie struktur językowych polszczyzny oraz techniki

³ Za *Raport SIGNALL 2 - część polska*, Fundacja Rozwoju Przedsiębiorczości, publikacja elektroniczna, s. 4. http://www.frp.lodz.pl/projekty/ostatnie/SIGNALL2/download/RAPORT_SIGNALL%202_PL.pdf (data odczytu 1 marca 2011 r.).

⁴ Tamże, s. 4,

⁵ Za *Projekt założeń do projektu ustawy o języku migowym i innych środkach wspierania komunikowania się*, Ministerstwo Pracy i polityki społecznej biuro pełnomocnika rządu do spraw osób niepełnosprawnych, Warszawa 2010, s. 2, http://www.mpips.gov.pl/bip/download/Projekt%20z%20dnia%20bon29%20lipca%202010%20r_05-08-10.pdf (data odczytu 1 marca 2011 r.).

⁶ M. Świdziński, *Jak Głusi przyswajają język: o językach migowych i miganych*, w: *Język migowy we współczesnym szkolnictwie na świecie i w Polsce* pod red. Iwona Grzesiak, Wydawnictwo Stanisław Sumowski, Malbork 2007, s. 16 -18.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

mówienia i odczytywania mowy z ust jest często nieosiągalne dla Głuchego⁷. W przypadku wielu Głuchych, pomimo długotrwałych, wieloletnich ćwiczeń logopedycznych, ukierunkowanych na kształtowanie mowy i jej odczytywanie z ust, nie pokonują oni bariery językowej i nie opanowują czynnie języka dźwiękowego. Nic więc dziwnego, że właśnie język migowy stał się najbardziej preferowaną przez osoby niesłyszące formą porozumiewania się, a tworzony przez nich samych, legł u podstaw silnej więzi środowiskowej, opartej na wspólnocie językowej, podobnie, jak ma to miejsce w przypadku mniejszości etnicznych. Języki migowe, którymi posługują się osoby niesłyszące, istnieją na świecie od ponad 200 lat, kiedy to zaczęły powstawać szkoły dla dzieci niesłyszących, będące pierwszymi skupiskami osób pozbawionych słuchu. Dziś posiadają już historię i tradycję, są również, jak każdy żywy język, tworzywem kulturotwórczym. Będąc znacznie młodszymi od języków dźwiękowych stopniowo wyrównują zaległości, stając się pełnowartościowymi językami - systemami semantycznymi, które są używane przez zespół ludzi do porozumiewania się: stale i o wszystkim. Dlatego wielu badaczy, (m.in. Grzesiak, Świdziński) postuluje, aby traktować społeczność głuchych jako mniejszość kulturową a przez to podkreślać ich kulturową odmiennność, o którą trzeba dbać i odnosić się do niej z należytych szacunkiem. Pierwszym krokiem na tej drodze jest uznanie języka Głuchych jako pełnoprawnego języka, jakim posługuje się ich społeczność. Kolejnym jest popularyzacja notacji języka migowego i jej rozwijanie.

Innym problemem jest fakt, że populacja osób Głuchych jest bardzo zróżnicowana, należą do niej osoby niesłyszące od urodzenia, których rodzice również nie słyszą, Głusi, których rodzice są osobami słyszącymi, a także osoby, które utraciły słuch i osoby słabo słyszące⁸. Dodatkowo, populacja jest różnicowana różnym stopniem znajomości i umiejętności posługiwania się językiem polskim i migowym. Do polskich szkół zajmujących się kształceniem dzieci niesłyszących uczęszczają dzieci o różnym stopniu znajomości polskiego i jego odczytywania z ust a także zróżnicowanej znajomości języka migowego⁹. O złożoności problemu kształcenia w szkołach dla niesłyszących świadczy fakt, że równocześnie, *ale na różnych płaszczyznach komunikacyjnych, funkcjonują języki o odmiennych modalnościach: języki dźwiękowe (język polski, język angielski) oraz języki wizualno-przestrzenne (Polski Język Migowy, system językowo-migowy, Polski Język Migowy typu pidgin¹⁰)*. Złożoności te występują na płaszczyźnie formalnej (na lekcji) jak i prywatnej. W procesie kształcenia dzieci niesłyszących w Polsce występują główne trzy metody porozumiewania się: oralizm, system językowo-migowy (SJM), Polski Język Migowy (PJM)¹¹. Przy czym, niestety, w Polsce w szkołach dla niesłyszących najbardziej rozpowszechniony jest oralizm (zespół metod ustno-dźwiękowym), czasem poszerzany o elementy systemu językowo-migowego (SJM). I. Grzesiak podkreśla, że porozumiewanie się

⁷ Tamże, s. 19.

⁸ I. Grzesiak, *Sposoby komunikacji osób niesłyszących / Głuchych a system kształcenia*, w: *Język...*, op. cit., s. 12.

⁹ Tamże, s. 13.

¹⁰ Tamże, s. 13.

¹¹ Tamże, s. 15.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

osób niesłyszących odbywa się w różnych kontekstach interpersonalnych (głuchy – głuchy, głuchy – słyszący, nie posługujący się językiem migowym, głuchy – słyszący, porozumiewający się językiem migowym [PJM lub SJM]). Komunikacja może być realizowana przy zastosowaniu różnych środków komunikacyjnych w wariantach polskich, do których zalicza się¹²:

- polski język migowy [PJM],
- system językowo-migowy [SJM],
- polski język migowy typu *pidgin* [PMP],
- znaki daktylograficzne,
- SignWriting (SW), czyli tzw. pismo migowe,
- odczytywanie mowy nadawanej w języku polskim z ust,
- język polski w formie pisanej.

Współczesne światowe standardy nauczania osób niesłyszących to dwujęzyczność, przy czym język dźwiękowy (narodowy) traktowany jest jako język obcy (drugi). Standardy te uwzględniają również wprowadzenie nauczania dla niesłyszących pisma migowego – SignWriting'u. W Polskich warunkach edukacyjnych, notacja SW nie jest praktycznie wykorzystywana w procesie dydaktycznym, co gorsza nawet sam język migowy nie jest osobnym przedmiotem nauczania. Głównym problemem jest też brak odpowiedniego przygotowania nauczycieli pod kątem znajomości PJM, a co za tym idzie i SW¹³. L. Długołęcka wskazała na korzyści z zastosowania notacji języka migowego¹⁴. W pierwszej kolejności odniosła się do rozwoju intelektualnego dzieci. Zauważyła, że dzieci uczą się SignWritingu chętnie i stosunkowo łatwo. Szczególnie istotne jest to, że Głusi zyskują możliwość pisania w ich własnym języku. Zapis w języku polskim jest dla nich o wiele trudniejszy, gdyż jest językiem obcym dla osoby niesłyszącej. Jak pisze L. Długołęcka umiejętność pisania przez dzieci głuche jest dla nich powodem do dumy, podnosi ich samoocenę i poczucie wartości, niwelując kompleksy w stosunku do dzieci słyszących. To, że dzieci mają możliwość pisania w swoim języku, często wpływa to na wzrost zainteresowania przez nie pismem słyszących. SignWriting świetnie sprawdza się zarówno w edukacji dzieci, jak i dorosłych. Daje szansę na przygotowanie materiałów dydaktycznych w formie pisanej, tak, jak się to robi w nauce języka obcego. Możliwe jest stworzenie słowników, ćwiczeń, testów a także całych podręczników i opracowanych programów nauczania wydanych w formie drukowanej. Pozwala to na powielanie dobrych wzorców i rozwiązań edukacyjnych oraz ich ciągle udoskonalanie¹⁵. Dodatkowo, jak zauważa L. Długołęcka SignWriting jest bardzo pomocny w uczeniu się polskiego języka migowego (PJM) przez osoby słyszące. Autorka wskazuje na pozytywne doświadczenia w tym zakresie z Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie studenci uczący się PJM, dzięki notacji języka

¹² Tamże s. 12.

¹³ Zob. M. Czajkowska-Kisil, *Dwujęzyczne nauczanie głuchych w Polsce*, w: *Szkoła Specjalna. Dwumiesięcznik Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej*, Nr 4 (236) 2006, Tom LXVII, s. 273.

¹⁴ L. Długołęcka, *Pisać w języku migowym*, w: *Język...*, op. cit., s. 30-31.

¹⁵ Tamże, s. 30.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

migowego mogą uczyć się go sprawniej, efektywniej i taniej. Mają możliwość rekapitulacji, większej dostępności do gestów i ich znaczeń w formie zapisanej. Środowisko niesłyszących Polaków otrzymało w postaci SignWritingu narzędzie umożliwiające wszechstronny rozwój ich społeczności. Niestety wsparcie kierowane do niesłyszących dzieci i młodzieży jest niewystarczające: środki przekazywane z budżetu państwa i samorządów pozwalają jedynie na utrzymanie w Małopolsce 5 specjalnych zespołów szkolno-wychowawczych. Kształcenie w tej grupie jest bardzo ograniczone. Szkoły te, przy niemałym wysiłku wychowawców, kształcą głównie przyszłych bezrobotnych beneficjentów rent socjalnych. Dodatkowym problemem jest brak funduszy na rehabilitację i terapie. Kształcenie w szkołach integracyjnych nasyca wiele trudności, a i tak najczęściej dzieci są kierowane do szkół specjalnych -z powodu braku umiejętności szkolnych. Istnieje poważny dysonans pomiędzy encyklopedycznymi definicjami osób niesłyszących jako ludzi o pełnej sprawności psychicznej i intelektualnej, z obserwacją i badaniami empirycznymi pokazującymi, że osoby niesłyszące w Polsce nie uzyskują umiejętności językowych i wykształcenia pozwalającego im na pełną autonomię życiową i rozwój osobowy (Geppertowa 1968, Rakowska 1992, Krakowiak 1998). Dzieci niesłyszące, nie znajdują warunków sprzyjających ich rozwojowi poznawczemu. Mniejszość językowa, którą są głusi, ma prawo do zapisywania własnego języka. Dzięki SW, języki migowe (słownictwo gramatyka) przetrwają w postaci pisanej stanowiąc dziedzictwo kultury Głuchych. Języki migowe staną się nie tylko „mówione”, ale również pisane. (Długołęcka "Świat Ciszy" 2004). Aby głuche dzieci w szkołach miały podobne szanse, jak słyszące, sam język migowy, w formie miganej, nie wystarczy. Jest ulotny. SW może być przydatny do zapisywania tekstów migowych, opowiadań, tworzenia słowników, efektywniejszego nauczania słyszących języka migowego, kształceniu dzieci niedosłyszących, nauce języków obcych, tworzeniu systemów komputerowych np. na PDA oraz oprogramowania. O nikłym wykorzystaniu SW w procesie kształcenia osób głuchych świadczy *Biuletyn Biura ds. Osób Niepełnosprawnych Uniwersytetu Jagiellońskiego*, Nr 2/2010, w którym czytamy, że język migowy: *nie posiada formy pisemnej (ale istnieją próby jego notacji, np. tzw. pismo migowe – SignWriting)*. W biuletynie opisane są rozwiązania, jakie stosowane są na Uniwersytecie Jagiellońskim -w zakresie kształcenia osób Głuchych i Niewidomych. Pomimo imponujących rozwiązań technicznych i zaangażowania nauczycieli akademickich w kształcenie osób Głuchych, SW jest praktycznie nieobecny w procesie dydaktycznym.

Celem zgłębienia wiedzy na temat potrzeb i poparcia uzasadnienia realizacji projektu, Beneficjent w okresie od 01.10.2010 do 15.03.2011 przeprowadził badania, które potwierdziły potrzebę wprowadzenia innowacji. Omówienie wyników badań zaprezentowano, w formie skróconej, w załączniku nr 3.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

2. Cel wprowadzenia innowacji

Głównym celem wprowadzenia innowacji/ projektu jest stworzenie programu nauczania SW jako narzędzia ograniczającego wykluczenie społeczne i wspomagające proces edukacyjny oraz przetestowanie go na wybranych grupach docelowych.

Cele szczegółowe to:

- opracowanie programu nauczania SW,
- transfer technologii/innowacji do grup interesariuszy,
- propagowanie, popularyzowanie i wdrażanie idei SW w Polsce i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu osób z dysfunkcjami słuchu, w tym wykluczeniu cyfrowemu m.in. dzięki wzmocnieniu poczucia własnej wartości i kultury środowisk Głuchych,
- przyczynianie się do awansu edukacyjnego osób niesłyszących,
- integracja środowisk głuchych z różnych krajów,
- inicjowanie i wspieranie innowacyjnych rozwiązań edukacyjnych,
- rozwijanie i umacnianie postaw nastawionych na tolerancję wobec osób niesłyszących, języka migowego i SW,
- działanie na rzecz osób niepełnosprawnych,
- działanie na rzecz wyrównania szans edukacyjnych osób niesłyszących,
- działanie na rzecz wyrównania szans na rynku pracy osób niesłyszących,
- tworzenie płaszczyzn porozumienia i współpracy w środowisku Głuchych oraz między społecznościami Głuchych a słyszącymi.

Pożądanym stanem docelowym, po wprowadzeniu innowacji będzie upowszechnienie wiedzy w grupach docelowych na temat SW. Projekt dąży do poprawy szans edukacyjnych i zawodowych osób niesłyszących poprzez rozwijanie i popularyzację SW w odniesieniu do PJM. Najważniejszym działaniem/ celem projektu jest opracowanie programu nauczania SW obejmującego: opis materiałów dydaktycznych, cele zajęć, treści nauczania, metody, formy pracy, środki dydaktyczne i pomoce naukowe, charakterystykę przebiegu zajęć a także opracowanie autorskiego podręcznika do nauki SW. Projekt, poprzez swoje działania, ma również poszerzyć stopień wykorzystania SW przez osoby Głuche oraz doprowadzić do zainicjowania dalszych prac badawczo-rozwojowych nad adaptacją SW do polskich warunków. Szczególnie pożądanym jest wzrost świadomości osób i organizacji działających na rzecz społeczności Głuchych. Nie bez znaczenia jest również rozwijanie społecznej świadomości istnienia SW w Polsce – chodzi o świadomość istnienia notacji analogiczne do świadomości istnienia języka brajla. Pozwoli ona, w przyszłości, na większe zainteresowanie problemami osób niesłyszących i SW przez środowiska naukowe i działające na rzecz niwelowania barier. Stopień osiągnięcia celów będzie monitorowany przez osoby zarządzające projektem. Weryfikacja celów projektu będzie realizowana poprzez strukturę projektu i jej kolejne etapy stanowiące integralną część podejmowanych działań.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Beneficjent określił następujące rezultaty miękkie:

1. Wzrost efektywności nauczania dzięki produktowi.

Wskaźnik: % osób, który stwierdza, iż produkt podnosi efektywność edukacji: 80%

2. Ograniczenie wykluczenia społecznego, przez zwiększoną możliwość komunikacji za pośrednictwem SW.

Wskaźnik: % osób, który stwierdza, iż dzięki nauce SW zostanie ograniczone jego wykluczenie społeczne: 75%

3. Awans edukacyjny uczestników warsztatów.

Wskaźnik: % osób, który stwierdza, iż dzięki uczestnictwie w warsztatach zwiększa się jej awans edukacyjny: 70%

4. Lepsza integracja wewnętrzna środowiska głuchych i z osobami słyszącymi

Wskaźnik: % osób, który stwierdza, iż efektem projektu będzie zwiększona możliwość i otwartość na integrację wewnątrz środowiskami głuchych i z osobami słyszącymi: 70%

5. Zwiększenie popularności idei SW w Polsce

Wskaźnik: % osób, który stwierdza, iż efektem projektu będzie zwiększona popularność SW w Polsce: 70%

Rezultaty miękkie będą badane jednokrotnie za pomocą ankiet w grupie 24 osób (15 uczniów, w tym 8 uczennic oraz 6 nauczycielek i 3 nauczycieli). Badanie będzie realizowane po warsztatach (na koniec okresu testowania) przez zespół zarządzający.

Opracowanie programu nauczania opiera się na sprzężeniach wyprzedzających (feed forward) i sprzężeniach zwrotnych (feedback). Oznacza to, że zaproponowana przez specjalistów struktura programu, treści, materiały, narzędzia dydaktyczne będą stale udoskonalane i rozwijane podczas realizacji projektu. Umożliwi to wypracowanie adekwatnego, efektywnego oraz użytecznego programu nauczania, dostosowanego do specyfiki nauczania osób Głuchych. Pogłębienie analizy obszarów problemowych zostało zrealizowane poprzez badanie i analizę przy wykorzystaniu metody ankietowej i Zogniskowanych Wywiadów Grupowych –FGI (omówienie załącznik 3). Ważnym elementem oceny realizowalności celów jest etap testowania *wstępnej wersji programu*, w oparciu, o który, po uwzględnieniu uwag i poprawek od użytkowników oraz wyników ewaluacji, przygotowana zostanie *ostateczna wersja programu*. Ostatnim działaniem służącym m.in. walidacji i ocenie osiągniętego celu będzie konferencja podsumowująca dla przedstawicieli szkół specjalnych i instytucji szkoleniowych/edukacyjnych, NGO'sów, która ma być platformą wymiany doświadczeń i kłamrą spinającą osiągnięte rezultaty.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

3. Opis innowacji, w tym produktu finalnego

3.1 Na czym polega innowacja

Innowacyjność projektu wyrażona jest w kilku wymiarach. Po pierwsze: SignWriting, sam w sobie jest nowatorskim i innowacyjnym rozwiązaniem, wciąż rozwijanym i udoskonalanym na świecie. Po drugie: innowacyjność projektu polega na upowszechnianiu i popularyzacji SW w Małopolsce, gdzie do tej pory był on znany jedynie przez wąskie grono specjalistów i naukowców. Po trzecie: głównym celem projektu jest wypracowanie i stworzenie autorskiego, opartego na innowacyjnej metodologii, programu nauczania SW, dostosowanego do polskich standardów dydaktycznych. Jednym z istotnych wymiarów innowacyjności jest również zarządzanie projektem. Zgodnie z założeniami projektu Beneficjenci Centrum Zespołów Analityczno Strategicznych Sp. z o.o. (CZAS) i Polski Związek Głuchych o. Małopolski (PZG) będą pełnić rolę Centrum Transferu Technologii, którego celem będzie przekazanie i popularyzacja innowacji. Sposób zarządzania produktem jest przykładem implementacji zarządzania innowacyjnego tzw. modelu *open innovation*, opracowanego przez H. Chesbrougha, który znalazł zastosowanie w praktyce wielu przedsiębiorstw na świecie¹⁶. Zakłada on, że tradycyjne podejście w przedsiębiorstwie do zarządzania innowacjami – *closed innovation* oparte na działach B+R wewnątrz przedsiębiorstwa jest mniej efektywne niż outsourcing innowacji [Woźniak, Załona 2011]. Otwarty model innowacji opiera się na założeniu pozyskiwania wiedzy z wielu źródeł, w tym ze współpracy z uczelniami, łącząc ją z wewnętrznym doświadczeniem organizacji¹⁷. Projekt zakłada wykorzystanie doświadczeń środowisk naukowych, dydaktyków, surdopedagogów i organizacji działających na rzecz osób Głuchych, z badaniami prowadzonymi przez realizującego projekt. Przez to droga tworzenia programu nauczania nosi znamiona innowacyjności, odbiegając od zwykłej (tradycyjnej) ścieżki tworzenia programów nauczania. Opiera się ona na ścisłym współdziałaniu z grupą interesariuszy oraz na naukowych metodach tworzenia i testowania wypracowanego programu nauczania. Zapewnia to najefektywniejszy sposób opracowania innowacyjnego programu nauczania.

¹⁶ K. Santarek, *Zarządzanie innowacjami w strukturach sieciowych – model open innovation*, w: *Komunikacja i jakość w zarządzaniu*, pod red. T. Wawak, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2010, Tom II, s. 24.

¹⁶ Tamże, s. 24.

¹⁷ Tamże, s. 26-27.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

3.2 SingWriting jako produkt innowacyjny:

Pierwsza forma zapisu (Sign Writing) języka migowego powstała w USA, dopiero w 1974 roku, a w 1986 roku stworzono oprogramowanie komputerowe pozwalające na pisanie w SW za pomocą klawiatury komputera. Mimo upływu ponad 35 lat od chwili jego powstania, SW jest wciąż testowany i udoskonalany, przede wszystkim jego notacja w celu lepszej transkrypcji gestów na papier. SW ma bardzo oryginalną, trójwymiarową (3D) składnię, co powoduje, że tekst migowy jest przestrzenny i dynamiczny, z notacją ruchu włącznie. Języki migowe są językami wizualnymi o gramatyce pozycyjno-przestrzennej¹⁸. W tekście zapisywane są różnorodne niezależne artykulatory, do których należy zaliczyć: ramiona, przedramiona, dłonie, palce, tułów, głowę, twarz. SW odzwierciedla wszystkie elementy (ruchy) języka migowego mające różną lokalizację, różne fazy i różną dynamikę¹⁹. Zapisy ruchu artykulatora i jego wartości (parametru) są notowane razem z innymi artykulatorami i ich parametrami w jednym znaku, co odpowiada równoczesnej (symultanicznej) natrże języka migowego. Języki migowe i ich zapis, w dużej mierze, imitują rzeczywistość; znaki i wyrażenia migowe odwzorowują kształty przedmiotów ich właściwości, przebiegi akcji (sentencje zdarzeń) z relacjami przestrzenno- czasowymi²⁰. Jak pisze M. Świdziński, zdanie w PJM jest analogiem scenki teatru lalkowego. W tworzeniu scen biorą udział m. in. tzw. klasyfikatory, które są czymś, w rodzaju zaimków²¹. Notacja języka migowego musi uwzględniać tę specyfikę i musi być prosta i intuicyjna, a także pragmatyczna i ergonomiczna – prosta do zapisu. Wymaga to ciągłego udoskonalania samego SW w celu maksymalnego dostosowania go do specyfiki dominującego na danym terenie języka migowego – w Polsce do PJM. Zgodnie z modelem *open innovation*, Chesbrougha, realizujący projekt odwołują się do doświadczeń wielu środowisk pozyskując informację i doskonaląc Sign Writing jako produkt.

3.3 Innowacyjne upowszechnianie i popularyzacja:

SW początkowo, był wykorzystywany przez duńskich naukowców, dopiero potem został szerzej spopularyzowany w grupie Głuchych, szczególnie w USA²². Dziś sytuacja w

¹⁸D. Nowak-Adamczyk, *Edukacyjna cyberprzestrzeń, czyli o nowoczesnych technologiach w kształceniu osób niesłyszących/Głuchych i słabo słyszących*, w: *Biuletyn Biura ds. Osób Niepełnosprawnych Uniwersytetu Jagiellońskiego*, Nr 2/2010, Biuro ds. Osób Niepełnosprawnych Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2010, s. 54.

¹⁹M. Świdziński, *Jak ...*, op. cit., s. 21 i dalej.

²⁰Tamże, s. 21 – 22.

²¹Tamże, s. 22.

²²I. Grzesiak, *Kilka uwag o notacji SingWriting, czyli tzw. piśmie migowym*, w: *Poradnik Językowy*, 2006/ 1, s. 60.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Polsce jest analogiczna do tej, z przed kilkudziesięciu lat na świecie, kiedy to SW zaczął wychodzić poza środowiska naukowe i akademickie. Wciąż jednak, w Polsce, badania nad SW i jego rozpowszechnieniem są wyspowe, ograniczone do kilku ośrodków akademickich. Notacja nadaje się do zaadoptowania do każdego języka migowego, również PJM, podobnie jak alfabetem łacińskim czy cyrylicą można, teoretycznie zapisać dźwięki wszystkich języków. Mimo że jest to pismo migowe do codziennego użytku (do zapisywania własnych myśli we własnym języku), w Polsce brakuje podstawowej wiedzy i umiejętności, co do jego stosowania. W innych krajach opracowuje się elementarze, w których dzieci głuche ćwiczą czytanie i pisanie w SW. Szczególnie ważna jest znajomość SW w wirtualnym świecie, odkąd został on opracowany komputerowo i powstały m.in. systemy translacji np. z angielskiego, na SW. Dlatego działania zmierzające do popularyzacji i upowszechnienia SW w Polsce noszą znamiona innowacyjności. Ponadto kanały przepływu informacji (bezpośrednie skierowanie się do grupy najbardziej zainteresowanej oraz ogólna kampania upowszechniająca wiedzę na temat SW) oraz ich połączenie w projekcie stanowią o jego nowatorskiej wartości.

3.4 Stworzenie autorskiego, opartego na innowacyjnych metodach programu nauczania SW w Polsce:

Głównym novum (innowacją) wypracowanym w ramach projektu jest powstający autorski program i podręcznik nauczania SW w Polsce. Wstępna, już opracowana, wersja programu nauczania SignWritingu w odniesieniu do PJM zawiera: opis materiału dydaktycznego, cele zajęć, treści nauczania, metody, formy pracy, użyte środki dydaktyczne i pomoce naukowe, charakterystykę przebiegu zajęć oraz podręcznik do nauki SW. Więcej informacji na temat Programu i Podręcznika można znaleźć w załączonych egzemplarzach (Załączniki 1 i 2). Dzięki takiemu ujęciu i układowi jest to kompleksowy produkt, w pełni adaptowalny i modyfikowalny do określonych potrzeb kształcenia zróżnicowanych grup osób (od nauczycieli/wychowawców po osoby Głuche w różnym wieku).

W procesie tworzenia programu nauczania SW stosowane były metody synektyczne oparte na bazie brainstormingu w połączeniu z myśleniem asocjacyjnym i analogowym. Przy uwzględnieniu dwóch podstawowych czynności:

- ✓ nieznanne i dalekie zapoznać i przybliżyć przez analizę, analogię i uogólnienie.
- ✓ poznane już nieznanym i dalekim uczynić, przez spojrzenie z innego punktu widzenia.

Pogłębione wywiady grupowe były wzbogacone różnorodnymi metodami i technikami inwencyjnymi mającymi doprowadzić do stworzenia oryginalnego i skutecznego produktu (programu nauczania). Ze względu na dużą wydajność metody (succes rate) zostały zastosowane m.in. pytania synektyczne Alexa Osborna, burza mózgów wg Gordona – Little'a, Metoda mapy przeszkód. Wypracowany produkt zostanie poddany testowaniu przez grupę rodzimie migających (*native signers*) oraz przedstawicieli nauczycieli/wychowawców.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

3.5 Komu służy, kto będzie mógł ją wykorzystywać w przyszłości (grupy docelowe)

Permanentlymi beneficjentami (osobami korzystającymi z owoców projektu, nawet po jego zakończeniu) jest szeroko rozumiana społeczność Głuchych i ich rodzin. Jednak projekt adresowany jest również do nauczycieli i wychowawców osób niesłyszących. Projekt ma być z założenia kamieniem milowym w kształceniu osób Głuchych, także nauce języka migowego przez słyszących, ma poszerzyć i zmienić zakres, metody i formy tego kształcenia oraz obniżyć jego koszty. Rezultaty projektu będą oddziaływały w bardzo długim okresie poprzez stymulację i aktywizację środowisk działających na rzecz społeczności Niesłyszących. Inną szeroką grupą potencjalnych beneficjentów są słyszący uczący się języka migowego (jest to szczególnie ważne, gdyż przygotowywane są rozwiązania prawne, zgodnie z wytycznymi Rady Unii Europejskiej z grudnia 2003, mające uczynić język migowy językiem urzędowym, co będzie wiązało się koniecznością zatrudniania w urzędach i innych instytucjach publicznych osób znających PJM).

3.6 Jakie warunki muszą być spełnione, by innowacja działała właściwie:

Aby założenia projektu były osiągnięte potrzebne są intensywne działania z zakresu komunikacji i promocji SW w Polsce. Konieczne jest zaszczepienie świadomości i przekazanie elementarnej wiedzy na temat SW szeroko rozumianemu otoczeniu. Istotne jest także poinformowanie o możliwościach, jakie daje SW w grupie osób, do których bezpośrednio kierowany jest projekt. Ważne jest także przetestowanie innowacji i późniejsza jej popularyzacja. Jak pokazują badania, na temat transferu technologii od podmiotów wytwarzających innowacje do gospodarki, stopień komercjalizacji i wdrożeń wynalazków jest niewystarczający. Potrzebne są więc intensywne działania zmierzające do implementacji SW w praktyce polskiego kształcenia Głuchych i słyszących, uczących się języka migowego.

3.7 Jakie efekty może przynieść jej zastosowanie:

Projekt ma doprowadzić do wzrostu efektywności i obniżenia kosztów nauczania osób Głuchych i słabo słyszących, a także pośrednio ograniczyć wykluczenie społeczne tych osób. Ma to, w dłuższej perspektywie, doprowadzić do awansu edukacyjnego i wyrównania szans na awans społeczny i zawodowy w grupie osób niesłyszących. Ponadto zastosowanie SW doskonale się sprawdza w nauce j.migowego przez osoby słyszące. Im bardziej słysząca większość pozna j.migowy tym lepiej będzie się komunikować z Głuchą mniejszością. Pośrednio projekt przysłuży się integracji wewnętrznej osób Głuchych i powstawaniu u

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

utrwalaniu ich dziedzictwa kulturowego. Projekt ma też doprowadzić do lepszego zrozumienia osób niesłyszących oraz spowodować wzrost tolerancji i akceptacji społecznej.

3.8 Plan działań w procesie testowania produktu finalnego

Produkt finalny, to jest program nauczania, będzie poddany walidacji i testowaniu poprzez szereg logicznie powiązanych ze sobą czynności kontrolno – diagnostycznych na wszystkich etapach realizacji projektu. Zakłada się, że dzięki udziałowi w projekcie, na każdym jego etapie, a szczególnie w procesie testowania, grup docelowych (*empowerment*), skuteczność wypracowanego rozwiązania będzie duża i efektywna. Już na etapie przygotowawczym zostały przeprowadzone czynności zmierzające do wstępnego testowania produktu oraz jego kształtowania i pożądanym modyfikacji. Podczas warsztatów demonstracyjnych została zaprezentowana idea SW wraz z zasadami zapisu symboli odpowiadających układowi dłoni, zapisu ruchów rąk i mimiki twarzy. Zostały zrealizowane badania jakościowe i ilościowe, których celem było pozycjonowanie wykorzystania SW i pomoc w opracowaniu wstępnej wersji produktu. W badaniu użyto 2 wyodrębnionych metod badawczych: ankietowej i Zogniskowanych Wywiadów Grupowych (ang. FGI). Pogłębione wywiady grupowe były wzbogacone w/w różnorodnymi metodami i technikami inwencyjnymi mającymi na celu zwiększenie wydajności metody (succes rate). Nadzór nad modulem badawczym sprawował opiekun naukowy.

Głównym celem etapu drugiego jest testowanie produktu, jego pilotażowe wdrożenie i opracowanie produktu finalnego. Proces ten realizowany będzie w trzech 8-osobowych grupach (5 uczniów i 3 nauczycieli/wychowawców) w wymiarze 2 godzin przez 30 tygodni. Zajęcia będą prowadzone przez dwóch ekspertów SW/moderatorów. Do oceny i ewaluacji programu posłużą narzędzia badające postępy (testy umiejętności) oraz narzędzia oceny zajęć (ankieta). Pozyskany w ten sposób materiał zostanie poddany analizie i porównaniu między grupami warsztatowymi. Na jej podstawie zostaną sformułowane wnioski, które wraz z wynikami ewaluacji prowadzonej przez niezależnego audytora, posłużą poprawie i udoskonaleniu produktu. Opracowana ostateczna wersja programu nauczania SW w odniesieniu do PJM zostanie poddana ocenie przez osoby biorące udział w pilotażowym wdrożeniu. Ważnym etapem ewaluacji projektu będzie także konferencja podsumowująca, która ma spełnić rolę płaszczyzny wymiany doświadczeń i oceny projektu. Istotnym punktem agendy konferencji będzie otwarta dyskusja na temat zrealizowanego projektu. Wnioski z niej płynące będą podstawą dalszego rozwijania i modyfikowania programu kształcenia SW w Polsce. Dodatkowe działania procesu ewaluacji i *empowermentu* to angażowanie, na każdym etapie realizacji projektu, ekspertów kluczowych, surdopedagogów i reprezentantów środowiska głuchych oraz zapewnienie reprezentacji w strukturze zarządzania projektem (Zespół Zarządzający i Komitet Sterujący). Założenia projektowe konsultowane były z przedstawicielami Polskiego Związku Głuchych. Aby zapewnić udział różnorodnych grup docelowych, do których kierowany jest produkt, w przygotowywaniu i ewaluacji wzięły i

**Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego**

wzmą udział zarówno nauczyciele/wychowawcy w szkołach specjalnych, jak i głusi uczniowie: jako uczestnicy prezentacji demonstracyjnych i jako respondenci w badaniach ankietowych i fokusowych, a na etapie wdrożenia: jako uczestnicy warsztatów oraz osoby testujące i oceniające program. Ewaluacja będzie także realizowana na etapie upowszechnienia poprzez udostępnienie programu nauczania instytucjom działającym w otoczeniu i na rzecz głuchych. Będą one mogły ocenić produkt finalny podczas konferencji podsumowującej lub w formie uwag przekazanych projektodawcy.

Dobór grup użytkowników i odbiorców biorących udział w ocenie i testowaniu produktu jest i będzie zgodny z parytetem płci. Na etapie przygotowawczym produkt został zaprezentowany 7 razy w łącznej grupie ponad 100 osób (po ok. 15 osób podczas jednej prezentacji). 2/3 z nich byli to uczniowie, resztę audytorium stanowili nauczyciele/wychowawcy. Na etapie przygotowawczym zostali z rekrutowani respondenci ankiet i osoby biorące udział w badaniach fokusowych. Aby zapewnić zróżnicowaną strukturę respondentów został przeprowadzony dobór celowy osób do badań za pomocą przyjętego klucza. Kryteriami rekrutacji były:

- Status ucznia/nauczyciela/wychowawcy szkoły specjalnej z terenu województwa małopolskiego, która kształci osoby głuche lub głuchonieme.
- Zgoda na uczestnictwo w badaniach (w przypadku niepełnoletnich uczniów przez ich rodziców).

W przygotowanej przez Beneficjenta bazie danych nauczycieli $n=42$ znalazło się 13 mężczyzn (31%) i 29 kobiet (69%). Do badań ($n=34$) wybrano 11 mężczyzn i 23 kobiety. W bazie danych uczniów znalazło się 128 osób. Do badań ($n=66$) zakwalifikowano 33 uczniów i 33 uczennice.

Rekrutacja respondentów do badań była prowadzona we wszystkich szkołach specjalnych prowadzących naukę dla Głuchych na terenie Małopolski. W badaniu fokusowym uczestniczyło łącznie 21 osób plus moderatorzy, tłumacze i obserwatorzy. Fokusy były rejestrowane w formie zapisu obrazu i dźwięku w celu możliwości ich analizy. Badania ankietowe zostały zrealizowane na grupie 100 osób w formie tradycyjnej (papierowej).

Na etapie testowania (warsztaty) przewidziano następujące kryteria rekrutacyjne:

- Status ucznia/nauczyciela/wychowawcy szkoły specjalnej z terenu województwa małopolskiego, która kształci osoby głuche lub głuchonieme,
- Podpisanie deklaracji uczestnictwa (w przypadku niepełnoletnich uczniów przez ich rodziców).
- Aby zapewnić reprezentatywność w grupie uczniów zastosowano kryterium średnich wyników nauczania. Do grupy testującej przyjętych będzie 5 uczniów dobrych (tj. mających średnią ocen w ostatnim półroczu w przedziale 4,0-6,0), 5 uczniów przeciętnych (tj. ze średnią 3.2-3,9) i 5 uczniów słabych (średnia w przedziale 2,0-3,1). Zachowany zostanie parytet płci uczniów odpowiadający cechom populacji (8 dziewczynek i 7 chłopców).

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- W przypadku nauczycieli zróżnicowanie grupy testującej będzie zapewnione dzięki kryterium stażu pracy i kwalifikacji (staż pracy powyżej 12 lat: 3 osoby, z przedziału 5-12 lat: 3 osoby i mniej niż 5 lat: 3 osoby). Zakładany parytet płci nauczycieli (79% kobiety, 31 % mężczyźni) będzie zgodny z tą cechą populacji nauczycieli, w szkołach specjalnych, biorących udział w testowaniu.
- W przypadku nauczycieli kryterium merytorycznym są kwalifikacje, pozwalające na uczenie osób głuchych i głuchoniemych.
- Kryteria uzupełniające to kolejność zgłoszeń.

Zostaną utworzone 2 listy podstawowe (1-uczniowie, 2-wychowawcy) i 2 rezerwowe (analogicznie).

4. Sposób sprawdzenia, czy innowacja działa

Istotnym etapem projektu będzie ocena/ewaluacja opracowanego programu. Ma ona na celu sprawdzenie czy opracowany program jest możliwy do realizacji i czy działa zgodnie z założeniami. Ma ona wskazać, jakie czynniki umożliwiają a jakie utrudniają jego realizację. Ważną płaszczyzną oceny funkcjonowania innowacji będzie także sprawdzenie stopnia realizacji celów stawianych przed innowacją na podstawie wdrożenia pilotażowego. Ocena działania będzie wskazywać obszary, które muszą być zmienione lub ulepszone w celu sprawniejszego działania innowacji. Etap testowania i ocena funkcjonowania programu ma określić cele, jakie zostaną osiągnięte, z uwzględnieniem efektów ubocznych, da to szansę na prawidłowe dostosowanie (optymalizacja i modernizacja) programu do warunków, w jakich ma być wykorzystywany w przyszłości. Ocena działania innowacji jest zaplanowana w trzech fazach: refleksyjnej, kształtującej i podsumowującej. Aktualnie projekt znajduje się po fazie refleksyjnej polegającej na badaniu, weryfikacji i sprawdzeniu opracowanego programu autorskiego przed jego próbnym wdrożeniem. W ramach działań sprawdzających (badania ankietowe i wywiady grupowe) ocenione zostały kryteria i trafność doboru treści i układ materiału, komplementarność składowych elementów i części programu, trafności doboru metod, środków dydaktycznych, form organizacyjnych pod kątem realizacji celów i funkcjonowania innowacji. W fazie refleksyjnej dokonano analizy hipotetycznego funkcjonowania programu z pozycji osób uczących się i nauczyciela. Oceniono m.in. czy program nie zawiera zbędnych treści, czy nie jest zbyt trudny, czy nie wpływa w jakimś wymiarze negatywnie (zniechęcająco) na uczących się. Diagnoza w fazie refleksyjnej odbywała się poprzez badanie ankietowe nauczycieli i uczniów a także konsultacji twórców programu z gronem pedagogicznym. W ankiecie skierowanej do nauczycieli zapytano m.in. o deklarację chęci udziału w warsztatach z zakresu SW, jeśli będą organizowane w szkole. Na to pytanie pozytywnej odpowiedzi udzieliło 79% respondentów. Również nauczyciele mogli wskazać najbardziej optymalne, według ich mniemania, metody prowadzenia zajęć z zakresu SW. Zaliczyli do nich: pokaz i ćwiczenia, gry dydaktyczne i metody wizualizacyjne. Ocenie poddana została także preferowana forma pracy podczas zajęć: 65% respondentów wskazało,

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

że najbardziej optymalną formą prowadzenia zajęć będzie praca grupowa, 17% respondentów wskazywało na pracę binarną, 15% na indywidualną, a 3% osób nie udzieliło na to pytanie odpowiedzi. 79% poddanych badaniu nauczycieli, określiło optymalną wielkość grupy uczestniczącej w zajęciach z SW na 5 do 10 osób, 13 % uznało że taka grupa powinna liczyć od 11 do 15 osób. Nauczyciele wskazali również optymalną długość jednego spotkania: 38 % ankietowanych uznało, że powinno ono trwać 45 min. Podobnie 38% respondentów wskazało, 60 minutową jednostkę lekcyjną, jako optymalną długość zajęć z SW. Osoby ankietowane wskazywały także na potrzebę wykorzystania pomocy dydaktycznych w procesie nauczania, w szczególności: komputera i rzutnika, zeszytu ćwiczeń, rekwizytów, podręcznika i tablicy. W badaniu określono także optymalną z punktu widzenia efektywności nauczania ilość znaków SW (50% respondentów wskazało na 10 znaków), które mają być przyswojone podczas jednej jednostki lekcyjnej. 53% badanych uznało, że najodpowiedniejsze będą lekcje realizowane, co tydzień, 32% wskazało na zajęcia odbywające się co dwa tygodnie. Respondenci wskazywali także najwłaściwsze formy oceny sprawdzenia stopnia opanowania zapisu języka migowego w SW. Najwięcej wskazań otrzymała karta pracy i test. Szczegółową analizę wyników badań ankietowych wraz ze wzorcowymi kwestionariuszami zaprezentowano w załączniku nr 3.

Bardzo ważnym czynnikiem sprawdzającym funkcjonowanie produktu innowacyjnego, na tym etapie, są zebrane przez Beneficjentów oceny (recenzje) wstępnej wersji produktu: programu i podręcznika. W gronie recenzentów znalazły się osoby reprezentujący środowiska akademickie (prof. Janina Wyczesany) i prekursorzy nauczania SignWritingu w Polsce (Lucyna Długołęcka), Polski Związek Głuchych (Małgorzata Woźniakowska), Wojewódzki Koordynator ds. języka migowego (Marta Majda), surdopedagogowie (Beata Lewandowska), przedstawiciele sektora pozarządowego działającego na rzecz osób Głuchych (Tomasz Mazurek, Alina Baczyńska), Specjalistyczna Poradnia Dzieci i Młodzieży z Wadą Słuchu (Monika Kwaśnik).

Generalny odbiór produktu jest bardzo dobry, wysoko ocenione zostały jego walory merytoryczne, podkreślono prekursorską (pionierską) rolę opracowania, jego uniwersalizm w zastosowaniu do nauczania różnych grup odbiorców, pozytywnie zaopiniowano układ programu i podręcznika, zarówno w kontekście rozmiaru godzinowego kursu, jak i pojemności poszczególnych jednostek lekcyjnych, doborze słownictwa i konstrukcji gramatycznych. Jako niezwykle trafne wydały się recenzentom zarekomendowane przez autorów podręcznika metody nauczania. Nie budziły zastrzeżeń zaproponowane formy pracy i dobór środków dydaktycznych. Przyjęto również uwagi dotyczące ograniczeń programu, w obecnej formie, przy nauczaniu SignWritingu osób, które nie znają języka migowego. Ograniczenie to, jednak, ze względu na grupy docelowe (posługujące się językiem migowym) nie jest istotne. Poprawiono, zgodnie z sugestiami recenzentów, drobne błędy edycyjne i słownikowe. Pełne teksty recenzji i opinii – Załącznik nr 4.

Kolejnym sprawdzianem, potwierdzającym, że kierunek wytyczony przez Partnerów realizujących projekt- CZAS Sp. z o.o. i PZG, jest poprawny, był bardzo przychylny odbiór dotychczas przeprowadzonych prac przez Valerie Sutton (twórczynię SignWritingu, autorkę

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

wielu prac, słowników i podręczników SW). Autorka, nieodpłatnie, przekazała Beneficjentom podręczniki w języku angielskim i zezwoliła na ich wykorzystanie w projekcie, a także przedruk wybranych rycin. Zał. nr 5

Drugim etapem sprawdzenia, czy innowacja działa będzie faza kształtująca-realizowana poprzez badanie programu w toku jego realizacji. Celem diagnozy będzie analiza przebiegu procesu kształcenia, w oparciu o stworzony program. Aby uniezależnić wdrożenie i testowanie programu od zmiennych, mogących jednostkowo zakłócić pomiar i wyniki testowania, planowane jest pilotażowe wdrożenie w trzech grupach po 8 osób każda. Pozwoli to na porównanie wyników między grupami i umożliwi testowanie programu w odmiennych, choć porównywalnych, warunkach. Ważne, dla zachowania reprezentatywności próby, jest zróżnicowanie struktury grup kursantów: w każdej z trzech będzie to pięciu uczniów i trzech nauczycieli. Pozwoli to na zebranie informacji zwrotnej (feedback) od dwóch podstawowych grup, do których produkt jest pozycjonowany. Skuteczność innowacyjnej metody nauczania będzie sprawdzana na bieżąco przez czynności w zakresie kontroli osiągnięć uczniów/kursantów. Wypracowany program zakłada, że sprawdzanie osiągnięć ucznia odbywać się będzie systematycznie w zobiektywizowany sposób. Szczególnie ważna dla sprawdzenia skuteczności innowacji projektu będzie kontrola osiągnięć po zakończonym kursie. Ma ona wskazać, w jakim stopniu opracowany program nauczania SW spełnia swoje zadanie. Głównymi narzędziami sprawdzającymi będą testy umiejętności i ankieta służąca ocenie zajęć (innowacji) i ich skuteczności oraz efektywności. Na podstawie zebranych wniosków z badań przeprowadzona zostanie szczegółowa analiza innowacji pod kątem jej poprawy i udoskonalenia. Ma to doprowadzić do stworzenia i opracowania ostatecznej wersji programu. Aby uzyskać miarodajne wyniki nauczania, w 30- godzinnym programie przewidziana jest na koniec kursu ostatnia godzina lekcyjna, na której zostanie zweryfikowana wiedza uczestników zajęć (zostaną poddani testowi sprawdzającemu ich wiedzę i zdobyte umiejętności). W ramach każdej jednostki lekcyjnej końcówka zajęć przeznaczona zostanie na rekapitulację i sprawdzanie postępów w nauce. W fazie kształtującej w celu oceny funkcjonowania i działania innowacji zostanie zastosowana obserwacja, nieformalne wywiady z uczniami, analiza materiału, prowadzenie dziennika analiz, regularne wypełnianie arkuszy ewaluacyjnych, analiza dokumentacji w tym dziennika zajęć, testów itd.

Ostatnim etapem oceny, czy innowacja działa, będzie sporządzenie raportu ewaluacyjnego (faza podsumowująca) przez niezależnego audytora. Wybór audytora zostanie dokonany w oparciu o konkurs ofert. Ocenie będą podlegały zarówno kompetencje i doświadczenie, jak i zaproponowana cena. Raport będzie zawierał następujące elementy:

- opis celów badania, jego przedmiot i zakres,
- pytania i kryteria badawcze,
- charakterystykę metodologii,
- opis przebiegu badania,
- analizę wyników,
- wnioski i rekomendacje w wymiarze praktycznym (odnoszącym się do konkretnego produktu-programu nauczania)

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Ponadto prowadzący zajęcia będą obligowani do przeprowadzenia własnej, nieformalnej ewaluacji zajęć, w celu wskazania newralgicznych punktów programu i jego doskonalenia oraz oceny funkcjonowania.

Po zakończeniu testowania i dokonaniu oceny rzeczywistych efektów, zespół ekspertów powołany przez Beneficjenta opracuje *wersje ostateczna produktu*.

Efektym wystarczającym dla zastosowania innowacji będzie pozytywna rekomendacja audytora, co najmniej zadawalające wyniki testów sprawdzających, przychylnie (co najmniej neutralne) opinie uczestników testów i recenzentów.

5. Strategia upowszechniania

Głównym celem upowszechniania jest transfer innowacji/produktu do grup interesariuszy projektu, czyli osób Głuchych i ich rodzin, z terenu Małopolski (odbiorcy), nauczycieli/wychowawców pracujących w szkołach prowadzących kształcenie osób głuchych, przedstawicieli instytucji szkoleniowych, stowarzyszeń, zrzeszeń, związków, w tym Polskiego Związku Głuchych, działających na rzecz i/lub ich w interesie. W procesie transferu innowacji wykorzystany zostanie model tzw. technologicznego pchania (*technology push*). Polega on na opracowaniu innowacji i późniejszej jej praktycznej adaptacji i zastosowaniu²³. Głównym założeniem tak przyjętego modelu implementacji innowacji jest prowadzenie intensywnych działań promocyjnych, marketingowych i kształtowanie pozytywnego wizerunku innowacji. Podjęte działania będą głównie zmierzały do upowszechnienia innowacji i jej adaptacji do Polskich warunków. Jak zauważają autorzy publikacji: *Promocja w nauce Poradnik dobrych praktyk*, podmioty działające na rzecz nauki i innowacji promują swoje odkrycia głównie w swoim otoczeniu podmiotowym, docierając do innych naukowców i ośrodków akademickich. Brakuje natomiast prezentacji prac naukowych i osiągnięć w szeroko rozumianemu otoczeniu społecznym oraz dla grupy, która może bezpośrednio korzystać z wypracowanej technologii²⁴. Celami towarzyszącymi strategii upowszechniania są: informowanie publiczności o działaniach realizowanych w ramach projektu (szczególnie szkoły, nauczyciele, związki, zrzeszenia), prezentacja i promocja środowiska osób Głuchych, rozpowszechnianie wiedzy na temat SW w szerokim otoczeniu, informowanie i promowanie SW w grupie osób niesłyszących i słyszących. Popularyzacja innowacji wiąże się także z kształtowaniem pozytywnego wizerunku Głuchych jako mniejszości językowo-kulturowej i SW jako narzędzia zachowującego i utrwalającego ich

²³ *Innowacyjna przedsiębiorczość akademicka – światowe doświadczenia*, pod red. J. Guliński, K. Zasiadły, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2005, s. 38.

²⁴ *Promocja w nauce Poradnik dobrych praktyk*, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Warszawa 2007, s. 2.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

tożsamość. Ma to skłonić różnorodne środowiska do zainteresowania się ich problemami i ukierunkowywać dalsze badania rozwojowe nad SW i przygotować grunt pod działania włączające do głównego nurtu polityki i praktyki (*mainstreaming*) w Małopolsce i Polsce. Projekt ma być też formą publicznej edukacji i kształtowania ogólnego poziomu kultury, zrozumienia i współpracy między społecznościami Głuchych i słyszących. Działania upowszechniające skierowane będą do (publiczność podstawowa - priorytetowa, najważniejsza: P1, publiczność wtórna - mniej istotna: P2):

- (P1) społeczności osób Głuchych (w celu wykorzystywania SW),
- (P1) szkół i nauczycieli osób Głuchych (w celu kształcenia SW i wykorzystywania SW w procesie dydaktycznym),
- (P2) liderów opinii publicznej (w celu popularyzacji wiedzy o SW),
- (P2) mass mediów w tym dziennikarzy i redaktorów (w celu popularyzacji wiedzy o SW),
- (P1) stowarzyszeń i grup zainteresowań, organizacji pozarządowych, związków, w tym PZG, działających na rzecz Głuchych (w celu popularyzacji wiedzy o SW),
- (P1) ośrodków badawczych (uczelni) i ekspertów (w celu popularyzacji wiedzy o SW i wplecenia wiedzy na temat SW do programu nauczania na kierunkach pedagogicznych),
- (P2) instytucji edukacyjnych (w celu popularyzacji wiedzy o SW),
- (P2) masowego odbiorcy (w celu popularyzacji wiedzy o SW).

W ramach działań upowszechniających zostaną zrealizowane różnorodne działania w obszarze marketingu społecznego, media relations i PR-u. W zakresie media relations przewiduje się następujące działania: wywiady, krótkie reportaże, listy do redakcji (notatka prasowa). Podjęte zostaną działania mające zapewnić odpowiednie publicity projektu i jego celów. Opublikowane zostaną artykuły w prasie specjalistycznej typu „Świat Ciszy”. Skuteczność kampanii medialnej zostanie sprawdzona na podstawie analizy zawartości mediów omawiających kampanię. W ramach projektu zostanie opracowana wstępna wersja kampanii społecznej promującej SW w Małopolsce. Opracowana zostanie treść kampanii społecznej (reklamowej), wskazane zostaną potencjalne kanały dystrybucji informacji, opracowane będzie hasło (np. SignWriting – zapisać ciszę) i wstępny scenariusz spotu reklamowego (kampania będzie zrealizowana tylko w przypadku pozyskania na nią dodatkowych funduszy lub sponsora). Kontakty z liderami opinii będą odbywać się poprzez konferencję podsumowującą, stałą współpracę z nimi, przesłanie informacji w formie ulotki, mailing. Współpraca z organizacjami „obywatelskimi” tzw. Trzeciego sektora (stowarzyszeniami, organizacjami charytatywnymi, fundacjami etc.) będzie odbywała się poprzez przesłanie informacji o realizacji projektu drogą mailową lub/i poprzez kolportaż ulotek i plakatów informacyjnych. Projekt przewiduje także współpracę z instytucjami edukacyjnymi (szkołami, nauczycielami, szkołami wyższymi, itp.) poprzez mailing i przesłanie informacji w formie drukowanej. W ramach działań upowszechniających zostaną przygotowane informacje użytkowe (broszury, materiały dydaktyczne, podręcznik 500 sztuk + wersja elektroniczna) oraz środki reklamowe (plakaty 1000, ulotki, broszury 5000 oraz 100

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

pendrive, 100 podkładek pod mysz, 100 kalkulatorów, 1000 długopisów.) W ramach kontaktów bezpośrednich zrealizowane zostaną seminaria prezentacyjne w oddziałach/kołach PZG na terenie całej Małopolski, NGO'sach, szkołach specjalnych. Będzie to 30 spotkań, gdzie zostanie zaprezentowany program i zachęta do jego wdrażania oraz przekazanie wiedzy o SW pozwalającej na stosowanie programu w pracy (liczba uczestników min.150). W procesie popularyzacji i upowszechnienia produktu Beneficjenci przewidzieli, wykorzystując m.in. rozbudowane struktury PZG (9 kół/oddziałów w Małopolsce) darmowy kolportaż publikacji z opisem programu w ilości 500 egzemplarzy. Oprócz tradycyjnych form propagacji informacji i transferu innowacji (ulotka, broszura, plakat, podręcznik, media papierowe), Beneficjenci zaplanowali równoległą kampanie z wykorzystaniem mediów elektronicznych i Internetu. E-promocja będzie uwzględniać: poprawę pozycjonowania strony projektu (www.signwriting.pl), linkowanie do stron tematycznych i organizacji środowiskowych, e-banery, podstrony na portalach społecznościowych itp. Ważnym elementem promocji będzie także konferencja podsumowująca - dla przedstawicieli szkół specjalnych i instytucji szkoleniowych/edukacyjnych, NGO'sów.

6. Strategia włączania do głównego nurtu polityki

Unia Europejska, w Strategii Lizbońskiej zakłada, że poprzez maksymalne wykorzystanie innowacyjności i badań naukowych Europa zdynamizuje rozwój gospodarczy i społeczny [Lisiecka 2010, s. 225]. To założenie przyświeca również nowej strategii rozwoju Unii Europejskiej na lata 2010 – 2020. Strategia ta zakłada, że Unia Europejska powinna dążyć do inteligentnego rozwoju poprzez oparcie gospodarki na wiedzy i innowacjach. Przedstawiona innowacja wpisuje się założenia strategii poprzez nowatorskie rozwiązania wpływające na wzrost konkurencyjności osób Głuchych na rynku pracy oraz poprzez niwelowanie wykluczenia społecznego. Dokument opracowany przez Ministerstwo Gospodarki *Kierunki zwiększania innowacyjności gospodarki na lata 2007 – 2013* zakłada, że zwiększenie konkurencyjności gospodarczej musi opierać się na promocji i wspieraniu sektorów stanowiących jej nośniki, czyli rozwijaniu²⁵:

- edukacji,
- nauki i działalności badawczej,
- gałęzi przemysłu tzw. wysokiej techniki,
- usług biznesowych związanych z gospodarką opartą na wiedzy oraz tzw. *usług społeczeństwa informacyjnego*.

SW jako produkt innowacyjny w istotny i bezpośredni sposób wpisuje się w edukację wyrównując szanse edukacyjne osób niesłyszących. Ponadto projekt jest realizowany jest w

²⁵ *Kierunki zwiększania innowacyjności gospodarki na lata 2007 – 2013*, Ministerstwo Gospodarki Departament Rozwoju Gospodarki, Warszawa 2006, s. 6.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

obszarze badań naukowych i pośrednio wpływa na wykorzystanie przez osoby głuche usług tożsamych społeczeństwu informacyjnemu (możliwość wykorzystania SW w sieci). Dodatkowo projekt zakłada: kształcenie, promocje innowacji i badań naukowych, transfer technologii (produktu) do gospodarki, współdziałanie szkół z interesariuszami, oddziaływanie na otoczenie, łączenie i integracje poprzez współpracę wielu podmiotów w tym środowisk naukowych, a to jest wymogiem stawianym współczesnym podmiotom działającym na rzecz nauki i rozwoju gospodarczego kraju.

Głównym celem UE, w obszarze niepełnosprawności, jest budowanie społeczeństwa otwartego i dostępnego dla wszystkich, poprzez wyrównywanie różnic w usytuowaniu osób niepełnosprawnych²⁶. Projekt spełnia standardowe zasady wyrównywania szans osób niepełnosprawnych wskazane przez UE. Po pierwsze: podnosi poziom świadomości społeczeństwa na temat osób Głuchych, ich specyfiki, praw, potrzeb, możliwości i udziału w życiu społecznym. Po drugie: jest zgodny z *zasadą dostępności*, zwiększając dostępność do wiedzy, literatury, publikacji dla osób niesłyszących. Po trzecie: innowacja wyrównuje szanse edukacyjne dzieci i młodzieży, przez co, pośrednio, będzie oddziaływać na *zasadę wzmocnienia pozycji zawodowej* osób niepełnosprawnych. Jedną z istotnych reguł wyrównywania szans w UE, jest zagwarantowanie osobom niepełnosprawnym integracji i możliwości uczestnictwa w wydarzeniach kultury, na równych prawach – do czego przybliży wdrożenie SW, jako elementu edukacji Głuchych. Działania realizowane przez Beneficjentów będą także wpisywały się w kolejną ważną zasadę szkolenia personelu, zaangażowanego w planowanie i prowadzenie programów i usług dla osób niepełnosprawnych. Mainstreaming odnosi się do korzystania z rezultatów projektu przez inne podmioty oraz włączenia nowych praktyk do kierunków polityki i nurtów praktyki. Strategia włączania do głównego nurtu polityki będzie ściśle powiązana z fazą upowszechniania. Do głównych etapów Strategii mainstreamingu zaliczyć należy:

1. Propagowanie rezultatów
2. Wywieranie wpływu na proces tworzenia polityki
3. Włączenie rezultatów do głównego nurtu polityki

Strategia zakłada dwa równocześnie procesy włączania rezultatów do głównego nurtu polityki: mainstreaming horyzontalny i mainstreaming wertykalny. Mainstreaming horyzontalny: wymiana doświadczeń i adaptacja rezultatów będzie skierowana do instytucji i organizacji działających na tym samym poziomie. Będą to: stowarzyszenia, fundacje, związki, organizacje pozarządowe działające na rzecz osób głuchych, szkoły specjalne gdzie kształcą się osoby głuche i niedosłyszące. Mainstreaming wertykalny będzie obejmował transfer innowacyjnych instrumentów i metod do polityk krajowych (polityka społeczna, zatrudnienia, edukacyjna). W podejmowanych działaniach zakładana jest różnorodność form i kanałów dystrybucji. Transfer wertykalny obejmie osoby, instytucje odpowiedzialne za tworzenie polityki oraz decydentów z odpowiednich sektorów, którzy mają możliwość wprowadzania zmian w procesie kształcenia Głuchych, wykorzystania i popularyzacji SW w

²⁶ E. Wapiennik, R. Piotrowicz, *Niepełnosprawny pełnoprawny obywatel Europy* Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa 2002, s. 41.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Małopolsce (Polsce). Będą to głównie: Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych, organy samorządowe (gdyż zgodnie z dyrektywą Rezolucji Parlamentu Europejskiego z dnia 17 czerwca 1988 r. oraz Konwencją o Prawach Osób Niepełnosprawnych w 2007 roku, język migowy ma być językiem urzędowym w krajach UE. Zakłada to także projekt ustawy o języku migowym, wskazując, że każdy urząd i instytucja publiczna, a także służby ratownicze i media muszą dać niesłyszącym możliwość kontaktu i załatwienia sprawy w języku migowym²⁷. Dotyczy to także instytucji kształcących osoby Głuche, uczelni kształcących pedagogów, biblioteki o dużym zasięgu oddziaływania, biblioteki specjalistyczne (np. biblioteki pedagogiczne), biblioteki uczelniane. W ramach mainstreamingu zostaną zrealizowane różnorodne działania w zakresie oddziaływania medialnego w tym informacje w ogólnopolskich mediach. Włączanie do głównego nurtu polityki będą²⁸ odbywało się poprzez kolportaż materiałów informacyjnych i materiałów dydaktycznych, wraz z listem intencyjnym zawierającym opis uzyskanych rezultatów. Działania te będą wspierane informacjami o wytycznych i dyrektywach Unii Europejskiej odnośnie osób Głuchych. Kluczowe dla działań podejmowanych w ramach mainstreamingu jest partnerstwo z Polskim Związkiem Głuchych.

7. Kamienie milowe II etapu projektu

- Prowadzenie zajęć warsztatowych z SW - 3 grupy 8 osobowe (5 uczniów i 3 nauczycieli/wychowawców). Zajęcia będą prowadzone na terenie szkół specjalnych przez 30 tygodni w wymiarze 2 godz. tygodniowo. Badanie postępów (testy umiejętności) i ocena zajęć (ankieta).
- Porównanie wyników badań testowych i ankietowych w 3 grupach warsztatowych.
- Wybór audytora zewnętrznego i sporządzenie przez niego raportu ewaluacyjnego. Przyjęcie uwag i rekomendacji.
- Formułowanie wniosków i poprawek na podstawie analizy testów i badań ankietowych oraz raportu ewaluacyjnego.
- Wprowadzenie poprawek i uwag do wstępnej wersji programu.
- Opracowanie ostatecznej wersji programu (program, konspekty, podręcznik).
- Ocena i walidacja.
- Działania upowszechnianie program i włączające do głównego nurtu polityki.
- Konferencja podsumowująca- dla przedstawicieli szkół specjalnych i instytucji szkoleniowych/edukacyjnych, NGO'sów, środowisk zaangażowanych w prace na rzecz osób głuchych.

²⁷Projekt założeń do projektu ustawy o języku migowym i innych środkach wspierania komunikowania się, Ministerstwo Pracy i polityki społecznej biuro pełnomocnika rządu do spraw osób niepełnosprawnych, Warszawa 2010, s 2,

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- Powstanie i prowadzenie Regionalnego Centrum Informacji nt SW w siedzibie PZG w Krakowie.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

8. Analiza ryzyka

Identyfikowanie potencjalnych zagrożeń.

a) Brak chętnych do udziału w projekcie na etapie testowania

Prawdopodobieństwo wystąpienia: niskie (1)

Wpływ na realizację projektu: bardzo duży (3)

Przeciwdziałanie: Ryzyko wystąpienia tego zagrożenia jest niskie. Opinia ta, podparta jest badaniami ankietowymi w grupie potencjalnych beneficjentów (71 % głuchych respondentów i 79% nauczycieli biorących udział w badaniu chce nauczyć się SW i wziąć udział w warsztatach).

Zapobieganie: poprzez właściwy dobór narzędzi rekrutacyjnych. W razie potrzeby rekrutacja zostanie wsparta bezpośrednimi wizytami w placówkach szkolnych, do których uczniów kierowany jest projekt.

Minimalizowanie: w przypadku jego wystąpienia będzie odbywało się poprzez przedłużenie w czasie procesu rekrutacji, docieranie do środowisk osób głuchych poprzez struktury organizacji działających na ich rzecz i w ich otoczeniu (PZG, GOPS, MOPS, Świetlice środowiskowe, organizacje pozarządowe). Identyfikacja wystąpienia ryzyka będzie możliwa poprzez bieżące monitorowanie procesu rekrutacji.

b) Niedoszacowanie kosztów realizacji projektu.

Prawdopodobieństwo wystąpienia: średnie (2)

Wpływ na realizację projektu: bardzo duży (3)

Przeciwdziałanie: Ryzyko wystąpienia jest związane z presją inflacyjną i rosnącymi na rynku stawkami za usługi eksperckie i edukacyjne (wzrost stawek trenerskich i szkoleniowych, doradczych). Etap przygotowawczy realizacji projektu został już zakończony, realizacja tego etapu zakończyła się zgodnie z zaplanowanymi wydatkami m.in. dzięki wcześniejszemu rozpoznaniu cen i skrupulatnemu negocjowaniu stawek z wykonawcami. Pozwala to mieć nadzieję, że projekt zostanie zrealizowany zgodnie z przyjętymi w projekcie założeniami budżetowymi. W przypadku personelu zaradzającego, Wnioskodawcy przewidzieli w projekcji budżetu inflacyjny (ok. 5% rocznie) wzrost wynagrodzeń.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zapobieganie: częściowe finansowanie projektu ze środków własnych Wnioskodawcy lub Partnera.

Minimalizowanie: Możliwa jest, w przypadku stwierdzenia niedostateczności oddziaływania płatnych kanałów komunikacji, komplementacja działań informujących i upowszechniających poprzez darmowe działania z zakresu public relations i publicity. Identyfikacja wystąpienia ryzyka będzie możliwa poprzez bieżące śledzenie wydatków i postępu finansowego.

- c) Poślizg w realizacji kolejnych etapów projektu, niemożność realizacji zadań, w zakładanym czasie.

Prawdopodobieństwo wystąpienia: średnie (2)

Wpływ na realizację projektu: średni (2)

Przeciwdziałanie: Zakończony pierwszy etap projektu pozwolił na zebranie pozytywnych doświadczeń, co do realizacji zadań w zakładanym czasie. Udało się to osiągnąć przez podejmowanie działań zapobiegających poślizgowi prac i niwelujących to ryzyko w przypadku jego wystąpienia. Działania te będą również podejmowane w trakcie realizacji kolejnych etapów projektu. Zaliczyć do nich należy: właściwy dobór kompetentnych kadr, tworzenie "gabinetu cieni" i baz danych kadrowych, zaprojektowanie harmonogramu uwzględniającego ewentualne poślizgi, wyznaczenie "ścieżek krytycznych" i "planów awaryjnych", sprawny i efektywny system zarządzania personelem.

Minimalizowanie: w momencie wystąpienia opóźnień zespół będzie rozbudowywany o kolejne osoby, możliwe jest odciążenie części zleceńobiorców, realizacja alternatywnych planów (rozwiązań). Identyfikacja wystąpienia ryzyka będzie możliwa poprzez bieżące monitorowanie postępu rzeczowego, okresowe rozliczanie wykonawców.

- d) Niechęć do poznania programu ze względu na jego niską atrakcyjność wizualną (kolejny nudny podręcznik)

Prawdopodobieństwo wystąpienia: małe (1)

Wpływ na realizację projektu: średni (2).

Przeciwdziałanie: Aby uniknąć niskiej atrakcyjności (m.in. wizualnej) produktu finalnego zostaną uwzględnione uwagi grupy testującej i ewaluacji zewnętrznej. Na ich podstawie zostaną wprowadzone poprawki do wstępnej wersji programu. Ponadto materiały będą poddane nieformalnym konsultacjom w grupie beneficjentów ostatecznych.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Minimalizowanie: będzie realizowane poprzez stosowanie urozmaiconych form pracy, w tym technologii internetowych i multimediiów przy wdrażaniu, a także dobór różnych, atrakcyjnych dla ucznia środków i metod dydaktycznych, unikanie "efektu zmęczenia" poprzez łączenie różnych form pracy (wykład, warsztat, ćwiczenia, praca w grupach, nauka przez zabawę, wykorzystanie internetu i nowoczesnych mediów). Identyfikacja wystąpienia ryzyka będzie możliwa poprzez bieżące analizy ankiet i wyników testów na etapie testowania programu.

- e) Małe zainteresowanie poznaniem programu ze względu na duże obciążenie nauką szkolną i dużą ilością zajęć.

Prawdopodobieństwo wystąpienia: średnie (1)

Wpływ na realizację projektu: duży (3)

Przeciwdziałanie: Na etapie opracowania finalnej wersji programu bardzo ważne będzie analiza i uwzględnienie uwag grupy testującej, wprowadzenie poprawek do wstępnej wersji programu, pokazanie kulturotwórczej roli SW i jego znaczenia dla środowiska, uczynienie z warsztatów atrakcyjnej formy spędzania czasu. Ponadto podejmowane będą intensywne działania upowszechniające i popularyzujące program.

Minimalizowanie: realizowane będzie poprzez stosowanie urozmaiconych form pracy, w tym technologii internetowych i multimediiów przy wdrażaniu programu. W procesie dydaktycznym dobór różnych, atrakcyjnych dla ucznia środków i metod, oderwanie ich od schematu zajęć szkolnych (praca z komputerem, techniki multimedialne, używanie kamery w celu rejestrowania przebiegu zajęć i autokorygowanie błędów).

Aby zminimalizować ryzyko wystąpienia w/w zagrożeń, realizujący projekt w procesie zarządzania stosuje reguły Benchmarkingu odwołujące się do najlepszych, sprawdzonych wzorców zarządzania i funkcjonujących w innych krajach rozwiązań. Realizujący korzystają z bogatego własnego doświadczenia (*the best practices*), zdobytego przy realizacji innych projektów, w tym szczególnie tych, kierowanych do osób Głuchych. Dodatkową możliwością jest zaangażowanie studentów, ewentualnie stażystów lub praktykantów w ramach wolontariatu, dzięki czemu, w sytuacjach krytycznych, ryzyko niepowodzenia będzie minimalne.

9. O autorze strategii

Tomasz Załona – nauczyciel akademicki (PWSZ w Nowym Sączu, WSB-NLU), w tym wykładowca studiów podyplomowych zakresu public relations na Uniwersytecie Jagiellońskim i Wyższej Szkole Zarządzania i Bakowości w Krakowie. Trener i konsultant współpracujący z instytucjami szkoleniowymi, firmami i organizacjami non – profit. Autor

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

kilkunastu publikacji naukowych z zakresu public relations, marketingu i negocjacji. Pisze rozprawę doktorską poświęconą zagadnieniu zarządzania wizerunkiem. Specjalizuje się w public relations, negocjacjach, komunikacji społecznej, technikach sprzedaży i perswazji. Posiada kilkuletnie doświadczenie na stanowisku kierowniczym. Brał czynny udział w przygotowywaniu strategii negocjacyjnych, standardów obsługi klienta i scenariuszy rozmów handlowych dla polskich i międzynarodowych przedsiębiorstw. W centrum jego zainteresowań pozazawodowych pozostają nauki humanistyczne: psychologia, socjologia, historia. W czasie wolnym uwielbia spotkania ze znajomymi, bieganie, ćwiczenia siłowe i podróże. Członek Polskiego Stowarzyszenia Public Relations, Stowarzyszenia Visegrad Maraton Rytro.

Konsultacje: Jakub Józefiak, Marta Majda, Katarzyna Podgórn, Adam Stromidło.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

10. Bibliografia

- 1) Czajkowska-Kisil M., *Dwujęzyczne nauczanie głuchych w Polsce*, w: *Szkoła Specjalna. Dwumiesięcznik Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej*, Nr 4 (236) 2006, Tom LXVII.
- 2) Departament Rozwoju Gospodarki, Warszawa 2006.
- 3) Długołęcka L., *Pisać w języku migowym*, w: *Język migowy we współczesnym szkolnictwie na świecie i w Polsce* pod red. Iwona Grzesiak, Wydawnictwo Stanisław Sumowski, Malbork 2007.
- 4) Grzesiak I., *Kilka uwag o notacji SingWriting, czyli tzw. piśmie migowym*, w: *Poradnik Językowy*, 2006/ 1.
- 5) Grzesiak I., *Sposoby komunikacji osób niesłyszących / Głuchych a system kształcenia*, w: *Język migowy we współczesnym szkolnictwie na świecie i w Polsce* pod red. Iwona Grzesiak, Wydawnictwo Stanisław Sumowski, Malbork 2007.
- 6) *Innowacyjna przedsiębiorczość akademicka – światowe doświadczenia*, pod red. J. Guliński, K. Zasiadły, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2005.
- 7) *Kierunki zwiększania innowacyjności gospodarki na lata 2007 – 2013*, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2006,
- 8) Nowak-Adamczyk D., *Edukacyjna cyberprzestrzeń, czyli o nowoczesnych technologiach w kształceniu osób niesłyszących/Głuchych i słabo słyszących*, w: *Biuletyn Biura ds. Osób Niepełnosprawnych Uniwersytetu Jagiellońskiego*, Nr 2/2010, Biuro ds. Osób Niepełnosprawnych Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2010.
- 9) *Pedagogika medialna, podręcznik akademicki*, pod red. B. Siemieniecki, PWN, Warszawa 2007.
- 10) *Projekt założeń do projektu ustawy o języku migowym i innych środkach wspierania komunikowania się*, Ministerstwo Pracy i polityki społecznej biuro pełnomocnika rządu do spraw osób niepełnosprawnych, Warszawa 2010, s 2,
http://www.mpips.gov.pl/bip/download/Projekt%20z%20dnia%20bon29%20lipca%202010%20r_05-08-10.pdf
- 11) *Promocja w nauce Poradnik dobrych praktyk*, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego,
- 12) *Raport SIGNALL 2 - część polska*, Fundacja Rozwoju Przedsiębiorczości, publikacja elektroniczna, s. 4.
http://www.frp.lodz.pl/projekty/ostatnie/SIGNALL2/download/RAPORT_SIGNALL%20_PL.pdf (data odczytu 1 marca 2011 r.).
- 13) Santarek K., *Zarządzanie innowacjami w strukturach sieciowych – model open innovation*, w: *Komunikacja i jakość w zarządzaniu*, pod red. T. Wawak, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2010, Tom II.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- 14) Świdziński M., *Jak Głusi przyswajają język: o językach migowych i miganych*, w: *Język migowy we współczesnym szkolnictwie na świecie i w Polsce* pod red. Iwona Grzesiak, Wydawnictwo Stanisław Sumowski, Malbork 2007.
- 15) Wapiennik E., Piotrowicz R., *Niepełnosprawny pełnoprawny obywatel Europy* Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa 2002.

11. Spis Załączników

1. Autorski Program Nauczania SignWriting dla dzieci i młodzieży niesłyszącej oraz surdopedagogów.
2. Pismo Migowe- podręcznik do nauki SignWriting.
3. Skrócone sprawozdanie z prac badawczych.
4. Recenzje/opinie na temat programu i podręcznika.
5. Podręcznik: „Sign Writing Sign Languages Are Written Languages!” autorstwa Valerie Sutton.